

Development of Approaches for Promoting the Profession of Pesticide-Free Vegetable Farming: A Case Study of Ban Non Sawang, Kokkong Subdistrict, Samrong District, Ubon Ratchathani Province

Worachalerm Chalermasuk

Directorate of Operations Royal Thai Air Force

E-mail: fort46@hotmail.com

Received	Reviewed	Revised	Accepted
18/08/2025	10/11/2025	23/12/2025	25/12/2025

Abstract

Background and Aims: This study aims to study the current situation and problems of vegetable cultivation by farmers and explore ways to promote safe vegetable cultivation free from pesticides in the area of Ban Non Sawang, Khok Kong Subdistrict, Samrong District, Ubon Ratchathani Province.

Methodology: The research employed documentary research and field research methods, with data collected through in-depth interviews conducted in October 2024. The key informants comprised four groups: government officials/agricultural experts, vegetable farmers, vegetable consumers, and community leaders, with a total of 15 participants. A structured interview questionnaire was used as the research tool. Data analysis was conducted using content analysis, while information obtained from participatory brainstorming sessions was further categorized through typological analysis. The data were classified according to their sources and thematic relationships within the analytical framework and subsequently synthesized in accordance with the objectives of the study.

Results: 1) The majority of the population in Ban Non Sawang is primarily engaged in agriculture, with rice serving as the principal economic crop. This is integrated with the cultivation of diverse vegetable varieties, such as rice paddy herb, Thai basil, culantro, holy basil, lemon basil, and Chinese morning glory, both for household consumption and as a source of supplementary income. Consequently, vegetable cultivation plays a vital role in sustaining local livelihoods and household earnings. However, these

agricultural practices face challenges regarding the use of chemical pesticides, which adversely affect the health of both farmers and consumers, as well as the integrity of natural resources and the environment. Moreover, such practices are also inconsistent with government policies aimed at promoting safe and sustainable agriculture. 2) The problems related to the cultivation of pesticide-free vegetables in Ban Non Sawang, Khok Kong Subdistrict, Samrong District, Ubon Ratchathani Province, reveal three key issues: (1) The public lacks knowledge about pesticide-free vegetable cultivation, (2) The public lacks motivation to grow pesticide-free vegetables, and (3) The public is not involved with the government in the process of promoting pesticide-free vegetable cultivation as a livelihood.

Conclusion: The strategies for promoting pesticide-free vegetable cultivation as a livelihood in Ban Non Sawang, Khok Kong Subdistrict, Samrong District, Ubon Ratchathani Province can be outlined in four ways: (1) Training sessions to provide farmers with knowledge on general safety agriculture, pesticide-free vegetable cultivation, skills and processes for growing pesticide-free vegetables, management of pesticide-free vegetable cultivation, and the opportunities for a livelihood in pesticide-free vegetable farming. (2) Conducting workshops to develop plans and strategies to stimulate the dissemination of information regarding the market for pesticide-free vegetables, creating motivation for farmers to change their vegetable cultivation methods, and encouraging them to understand the value, benefits, and advantages of pesticide-free vegetable cultivation. This will help farmers develop attitudes, knowledge, awareness, and receive relevant information. (3) Coordinating with local communities to ensure their participation in the process of promoting pesticide-free vegetable cultivation, so that farmers are involved in decision-making, operations, benefits, and evaluation. And 4) Organizing study tours or activities to allow farmers to learn, gain new experiences, and also create motivation and enhance awareness about pesticide-free vegetable cultivation.

Keyword: Livelihood Promotion Strategies; Pesticide-free Vegetable Cultivation; Pesticide-free Vegetables

การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษกรณีศึกษา บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

วรเฉลิม เฉลิมสุข

กรมยุทธการทหารอากาศ กองทัพอากาศ

อีเมล: fort46@hotmail.com

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการปลูกผักของเกษตรกร และ (2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

ระเบียบวิธีการวิจัย: การค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลในรูปแบบเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ในช่วงเดือนตุลาคม 2567 จากผู้ให้ข้อมูลหลักมี 4 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ/นักวิชาการด้านการเกษตร เกษตรกรผู้ปลูกผัก ผู้บริโภคผักและ 4) ผู้นำชุมชน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลจากการประชุมระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วมมาจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) วิเคราะห์แยกประเภทเป็นประเด็นตามแหล่งที่มาของข้อมูล และตามความสัมพันธ์ของกรอบเนื้อหา แล้วนำมาสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย: ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันประชาชนบ้านโนนสว่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการปลูกข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักควบคู่กับการปลูกพืชผักหลากหลายชนิด อาทิ ผักแขยง ผักโหระพา ผักชีฝรั่ง ผักกะเพรา ผักแมงลัก และผักบั้งจีน ทั้งเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม การปลูกพืชผักจึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตและรายได้ของครัวเรือนในพื้นที่ ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมการปลูกพืชผักยังประสบปัญหาจากการใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกร ผู้บริโภค ตลอดจนความปลอดภัยของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังไม่สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐด้านการส่งเสริมการเกษตรที่ปลอดภัยและยั่งยืน 2) สภาพปัญหาการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีประเด็นปัญหา 3 ประการ ได้แก่ (1) ประชาชนขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ (2) ประชาชนขาดแรงจูงใจในการปลูกผักปลอดสารพิษ และ (3) ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมกับภาครัฐในกระบวนการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

สรุปผล: แนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษสามารถกำหนดแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกกอง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีพัฒนา มี 4 ประการ คือ (1) การจัดฝึกอบรม ให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรปลอดภัย / การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ความรู้ทักษะและกระบวนการในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การบริหารจัดการในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และช่องทางการประกอบอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษ (2) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อกำหนดแผนและกลยุทธ์ในการกระตุ้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของตลาดการบริโภคผักปลอดสารพิษ สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผักกระตุ้นให้เกษตรกรเห็นถึงคุณค่า ประโยชน์ และข้อดีของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษให้เกษตรกรเกิดทัศนคติ ความรู้ ความ ตระหนัก และได้รับข้อมูลต่าง ๆ (3) การประสานความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินงาน ผลประโยชน์ และการประเมินผล และ (4) การจัดโครงการหรือกิจกรรมการศึกษาดูงาน เพื่อให้เกษตรกรได้ศึกษาเรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ อีกทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

คำสำคัญ : แนวทางการส่งเสริมอาชีพ; การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ; ผักปลอดสารพิษ

บทนำ

ผักเป็นพืชอาหารที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของโลก ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้อาจมีการปลูกพืชต่าง ๆ กันเพื่อเป็นอาหารหลักบางประเทศปลูกข้าวเป็นอาหาร แต่บางประเทศปลูกข้าวโพด ข้าวสาลี หรือมันฝรั่ง มันสำปะหลัง เพื่อเป็นอาหาร ซึ่งในประเทศไทยนิยมนำผักมาใช้รับประทานกันมาก เนื่องจากมีคุณค่าทางอาหาร ทั้งวิตามินและแร่ธาตุต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายสูงในปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงและจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการอาหารประเภทผักจึงสูงขึ้นตามไปด้วย ส่งผลให้การปลูกผักพัฒนาไปเป็นการปลูกเพื่อการค้ามากขึ้น ประกอบกับประเทศไทยนั้น มีสภาพพื้นที่และภูมิอากาศที่เหมาะสมในการปลูกผักได้หลายชนิด และสามารถปลูกผักได้ตลอดปีทำให้การปลูกผักเพื่อการค้าได้รับความนิยมมากขึ้น (รุ่งนภา ตรีแก้ว, 2560:1) ซึ่งแต่เดิมนั้นค่านิยมในการบริโภคผัก ผู้บริโภคมักจะเลือกบริโภคผักที่สวยงามไม่มีร่องรอยการทำลายของหนอนและแมลงศัตรูพืช (อรพินธิระวัฒน์ , ประพนธ์ ไทยวานิช, และชาติ นรงค์สิทธิ์ อ้างถึงใน ภาณุมาศ แสนหล้า และวุฒิชชาติ สุนทรสมัย, 2563: 105) โดยไม่ได้ให้ความสนใจของกระบวนการในการได้มาของผลิตผลดังกล่าว เกษตรกรจึงต้องใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดแมลงฉีดพ่นในปริมาณที่มากเกินไป จนจำเป็น เพื่อให้ได้ผักที่สวยงามตามความต้องการของตลาด ซึ่งผักดังกล่าวเมื่อผู้ซื้อนำมาบริโภคแล้วอาจได้รับอันตรายจากสารพิษที่ตกค้างอยู่ในพืชผัก เกษตรกรมักจะคำนึงถึงแต่การเพิ่มปริมาณผลผลิต

คุณภาพภายนอกของผลผลิต และช่วงราคาที่จะได้รับมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ทำให้เกษตรกรใช้สารเคมีในปริมาณที่มากหลายชนิดเกินจำเป็น ส่งผลให้มีปริมาณสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างในผลผลิตเกินค่ามาตรฐานที่กำหนด รวมถึงพบสารเคมีที่ห้ามใช้ในพืชผักชนิดนั้น ๆ อีกด้วย (รุ่งนภา ตรีแก้ว, 2560: 1)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกระแสรักสุขภาพกำลังเป็นที่นิยมผู้บริโภคจึงหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องของความปลอดภัยในการเลือกรับประทานพืชผักมากขึ้น รวมไปถึงกระแสการผลิตที่มุ่งสู่ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงความปลอดภัยทั้งของผู้ผลิตและผู้บริโภค (ฉัตรพันธ์ ศรี ภัทร และคณะ, 2558: 1) เห็นได้จากที่ตลาดสินค้าเกษตรปลอดสารพิษขยายตัวสูงขึ้น และความต้องการในตลาดเพิ่มมากขึ้นทั้งภายในและต่างประเทศ ทุกภูมิภาคทั่วโลกจึงเร่งส่งเสริมผลิตผลเกษตรอินทรีย์ และปลอดสารพิษมากขึ้น ดังจะเห็นจากข้อมูลพื้นที่การทำเกษตรปลอดสารพิษ หรือเกษตรอินทรีย์ในปี 2566 เพิ่มขึ้นเป็น 76.4 ล้านเฮกตาร์ ขณะที่ปีก่อนหน้ามีเพียง 11 ล้านเฮกตาร์ เช่นเดียวกันจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรปลอดสารพิษ หรือเกษตรอินทรีย์ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นถึง 3.7 ล้านจากที่ปีก่อนหน้ามีเพียง 2 แสนราย (Helga Willer, Bernhard Schlatter and Jan Trávníček, 2023: 19) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บริโภคทราบว่าอาหารปลอดสารพิษมีข้อดีมากกว่าเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิม (Sina Nitzko, 2024) และการตระหนักรู้ว่าในปัจจุบันมีการทำการเกษตรมากมาย และหลากหลายรูปแบบทำให้เกิดข้อสงสัยหลาย ๆ อย่างว่าการทำการเกษตรแต่ละแบบนี้ผู้บริโภคจะมั่นใจได้อย่างไรว่าพืชผักและผลไม้ต่าง ๆ ที่บริโภคกันอยู่ทุกวันนี้จะไม่เป็นอันตรายจะปลอดภัย และไม่มีสารเคมีจากยาฆ่าแมลงหรือยากำจัดศัตรูพืช ดังนั้น ผู้บริโภคจึงให้ความสนใจและกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องของการปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งสอดคล้องกับที่ภาครัฐก็ได้ตระหนักถึงความปลอดภัยของประชากรไทยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเช่นเดียวกัน จึงได้กำหนดแนวทาง “แผนย่อยเกษตรปลอดภัย” ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร (พ.ศ. 2561 – 2580) อันเนื่องมาจากกระแสการบริโภคที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยอาหาร ทำให้การผลิตสินค้าเกษตรต้องมีการปรับตัวให้เข้าสู่ระบบคุณภาพมาตรฐานความปลอดภัยของอาหาร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและภาพลักษณ์ที่ดีต่อสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่ที่มีคุณภาพและความปลอดภัย

บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่จากการขยายตัวของหมู่บ้านเดิม คือบ้านโนนสูง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร โดยนอกจากการปลูกข้าวอันเป็นพืชเกษตรหลักแล้วยังปลูกพืชผักหลายประเภท โดยเฉพาะผักแขยง ผักโหระพา ผักชีฝรั่ง ผักบุ้งจีน เป็นต้น แต่เดิมชาวบ้านปลูกพืชผักไว้สำหรับการบริโภคในครอบครัวเท่านั้น แต่ปัจจุบันชาวบ้านต้องการปลูกพืชผักให้ได้ผลผลิตมากขึ้น เนื่องจากต้องการจำหน่ายเพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือน ซึ่งมีสาเหตุมาจากประชาชนในชุมชนมีฐานะปานกลางถึงยากจน ด้วยเหตุนี้ หากสามารถสร้างและเก็บเกี่ยวผลผลิตจากการปลูกผักเพื่อนำไปขายได้มากมายได้ในครัวเรือนย่อมจะมากขึ้นตามไปด้วย เพื่อให้สามารถควบคุมปริมาณผลผลิตของพืชผักให้

มีปริมาณมากสนองต่อความต้องการของตลาดและผู้บริโภค จึงทำให้เกษตรกรที่ปลูกผักใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืชชนิดพ่นในปริมาณมาก เพื่อให้ได้ผักที่สวยงามและมีปริมาณตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้ อาจเกิดจากแนวความคิดในการทำเกษตรกรรมปลูกพืชผักที่สืบทอดต่อกันมาที่เน้นปริมาณของผลผลิตเป็นหลัก โดยไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรปลอดภัยและการตื่นตัวในการบริโภคพืชผักที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสุขภาพของผู้บริโภค ดังนี้ ในพื้นที่จึงมีปัญหการปลูกพืชผัก คือ 1) ประชาชนขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชผักปลอดภัย 2) ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัยและการตื่นตัวในการบริโภคพืชผักที่ปลอดภัย และ 3) ขาดการกำกับดูแลมาตรฐานการทำเกษตรโดยหน่วยงานจากภาครัฐ และจากรูปแบบการทำเกษตรกรรมปลูกพืชผักและใช้สารเคมีของเกษตรกรในลักษณะดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ ดังนี้ 1) เกษตรกรได้รับสารพิษสะสมในร่างกายจากการใช้สารเคมี 2) ผู้บริโภคที่ซื้อและนำมาบริโภคจะได้รับอันตรายจากสารพิษที่ตกค้างอยู่ในพืชผัก 3) ความปลอดภัยของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดการสะสมของสารพิษในดิน แหล่งน้ำและอากาศ และ 4) ไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และนโยบายของภาครัฐที่มุ่งเน้นพัฒนาความมั่นคงการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งจากการลด ละ เลิกการใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่มีการปนเปื้อนของสารเคมีอันตรายในสินค้าเกษตรและอาหาร และสร้างความปลอดภัยและมั่นคงด้านอาหารในระดับครัวเรือนให้เป็นฐานการผลิตอาหารที่มั่นคงและปลอดภัย

ดังนั้นแล้ว ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์จะศึกษา การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อศึกษาถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาการปลูกผักของเกษตรกร รวมถึงแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในพื้นที่ดังกล่าว อันนำไปสู่การลดต้นทุนการผลิต เพิ่มรายได้ในครัวเรือนของเกษตรกร และทำให้เกิดความปลอดภัยของเกษตรกร รวมถึงผู้บริโภคและสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ ตลอดจนการรักษาสภาพแวดล้อมในระบบนิเวศวิทยาให้ดีขึ้น รวมถึงเพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐบาลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการปลูกผักของเกษตรกรในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ มีขอบเขต คือ 1) ความรู้ในการปลูกผักปลอดจากสารพิษ 2) การป้องกันและกำจัดศัตรูผัก 3) หลักการเกษตรอินทรีย์ และ 4) วิธีและแนวทางการส่งเสริมอาชีพปลูกผักปลอดจากสารพิษ

3. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์

การศึกษาครั้งนี้ มีขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ คือ 1) เจ้าหน้าที่ของรัฐ/นักวิชาการด้านการเกษตร จำนวน 2 คน 2) เกษตรกรผู้ปลูกผัก จำนวน 7 คน 3) ผู้บริโภคผัก จำนวน 4 คน และ 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน รวม 15 คน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา เรื่อง แนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ กรณีศึกษาบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานีนั้น ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลในรูปแบบเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย โดยเน้นการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกผักและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อนำประเด็นความคิดเห็นไปใช้ในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

ในการศึกษาครั้งนี้ มีการดำเนินการตรวจสอบข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) แบบใช้วิธีการรวบรวมหลายวิธี (Data Triangulation) โดยใช้การศึกษาเอกสาร การสังเกตการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

นอกจากนี้ ยังได้ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง (Member Checks) เป็นการนำข้อมูลไปให้ผู้ให้ข้อมูลและสมาชิกในชุมชนที่ศึกษาตรวจสอบว่าตรงกับ ความหมายของชุมชนหรือไม่โดยการจัดสัมมนา กลุ่ม เมื่อตรวจสอบข้อมูลจนถูกต้องแม่นยำแล้ว จากนั้นจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analysis) เพื่อนำมาสู่การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ในภายต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ กรณีศึกษาบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ผู้เขียนพบประเด็นดังต่อไปนี้

1. สภาพปัจจุบันในการปลูกผักของประชาชนบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ โดยประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการทำนาปลูกข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลเพาะปลูก ประชาชนบางส่วนหันไปประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานใกล้เคียงและอาชีพเสริมอื่น ๆ อาทิ การรับทำเฟอร์นิเจอร์ การเลี้ยงโค กระบือ การเลี้ยงไก่ไข่ และการเพาะเลี้ยงปลา อย่างไรก็ตาม การปลูกพืชผักยังคงเป็นกิจกรรมที่ประชาชนส่วนใหญ่ยึดถือทั้งเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและเพื่อการจำหน่ายเป็นรายได้เสริม โดยมีการปลูกพืชผักหลากหลายชนิด เช่น ผักแขยง ผักโหระพา ผักชีฝรั่ง ผักกะเพรา ผักแมงลัก และผักบุ้งจีน เป็นต้น ทั้งนี้ แนวโน้มความต้องการผลผลิตพืชผักเพื่อการจำหน่ายที่เพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรเร่งเพิ่มปริมาณผลผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ซึ่งนำไปสู่การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในปริมาณมาก อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค ตลอดจนความปลอดภัยของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และไม่สอดคล้องกับนโยบายด้านการพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนของภาครัฐ

2. สภาพปัญหาการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

สภาพปัญหาการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีประเด็นปัญหา 3 ประการ ได้แก่

2.1 ประชาชนขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยประชาชนยังยึดถือแนวทางการปลูกผักแบบเดิมคือทุกครัวเรือนปลูกผักชนิดเดิมซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิม และปลูกพืชผักเลียนแบบกัน มีการปลูกพืชผักชนิดเดียวกันทำให้ผลผลิตออกมาพร้อมกันจำนวนมาก และยังใช้สารเคมีในการควบคุมกำจัดศัตรูพืชในขั้นตอนต่าง ๆ ของการปลูกผัก ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ปลูกผัก จนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยประเภทและปริมาณสารเคมีนั้น เกษตรกรอาศัยประสบการณ์ของแต่ละคนที่เคยทำมา ซึ่งจากการศึกษาวิจัยพบว่า 1) ขั้นตอนการเตรียมแปลงปลูก เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดก่อนการปลูกพืช นอกจากการไถดิน และตากดินไว้ 5 - 7 วัน การใช้ปูนขาวเพื่อกำจัดแมลงเชื้อโรคในดินและปรับสภาพดินให้เหมาะสมในการปลูกพืชผักแล้ว เกษตรกรมีการใช้ยาฆ่าหญ้าหรือสารกำจัดวัชพืช เช่น พาราควอท (Paraquat) ไกลโฟเสต (Glyphosate) เป็นต้น 2) ขั้นตอนการเตรียมเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรคลุกเมล็ดพันธุ์ผักที่จะเพาะปลูกกับสารเคมี เช่น เมตาแลกซิล แมนโคเซบ โปรปีโอเนบ เป็นต้น

เพื่อป้องกันเชื้อราและแมลงในดิน และ 3) การป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืชระยะที่พืชกำลังเจริญเติบโต มีการใช้ยาฆ่าแมลงศัตรูพืชในการกำจัดศัตรูพืช โดยเฉพาะ ดีดีที (DDT) ซึ่งเป็นสารเคมีที่มีคลอรีนเป็นองค์ประกอบ เป็นสารเคมีที่มีพิษไม่เลือก (คือเป็นพิษต่อแมลงทุกชนิด) และค่อนข้างจะสลายตัวช้า ไม่ละลายน้ำ แต่สามารถละลายได้ในน้ำมัน ทำให้มีการตกค้างในห่วงโซ่อาหาร สะสมในดิน และสิ่งแวดล้อมได้นาน บางชนิดอาจตกค้างได้นานหลาย 10 ปี ปัจจุบันประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลกจะไม่อนุญาตให้ใช้สารในกลุ่มนี้ หรือควบคุมการใช้ ไม่อนุญาตให้ใช้อย่างเสรี เพราะผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

2.2. ประชาชนขาดแรงจูงใจในการปลูกผักปลอดสารพิษ เกษตรกรในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ยังมีแนวความคิดในการทำเกษตรกรรมการปลูกผักที่สืบทอดต่อกันมา คือ ปลูกผักชนิดเดียวซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิม เน้นปริมาณและความสวยงามของผลผลิต เกษตรกรจึงไม่รับรู้ถึงความตื่นตัวของกระแสความต้องการในการบริโภคผักปลอดสารพิษที่เพิ่มมากขึ้นที่เป็นผลมาจากการตระหนักถึงผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภคจากสารตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืชในผัก ซึ่งความต้องการของผู้บริโภครู้สึกว่าส่งผลให้ผักปลอดสารพิษมีราคาสูงกว่าผักทั่วไปและผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังพิจารณาซื้อถึงแม้มีราคาสูงกว่าผักทั่วไป

2.3 ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมกับภาครัฐในกระบวนการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เนื่องจากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในความต้องการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษอย่างแท้จริง จึงไม่มีความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่จะเกิดขึ้น ไม่รับรู้ถึงผลประโยชน์ (Benefits) จากการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และหน่วยงานของรัฐไม่ได้ประเมินผลสัมฤทธิ์การส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษ ประชาชนจึงไม่มีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3. แนวทางการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

การส่งเสริมอาชีพ เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้พึ่งตนเองได้หรือช่วยเหลือตนเองได้ ทั้งในความคิด การตัดสินใจ และการดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวม รวมถึงการพัฒนาอาชีพให้บรรลุตามเป้าหมาย ทำให้ความเป็นอยู่ทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม มีความเจริญรุ่งเรือง โดยจากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี 4 แนวทาง ดังนี้

3.1 การจัดฝึกอบรม (Training) ให้ความรู้แก่เกษตรกรที่ปลูกผัก เนื่องจากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่าเกษตรกรยังยึดถือแนวทางการปลูกผักชนิดเดิมซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิมโดยไม่มีการกำหนดแผนในการ

ปลูกทำให้เกิดผลผลิตเป็นผักชนิดเดียวกันจำนวนมาก และมีการใช้สารเคมีสำหรับกำจัดวัชพืช และป้องกันศัตรูพืชในขั้นตอนต่าง ๆ ของการปลูกผัก ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการในการปลูกผักปลอดสารพิษจำกัดในวงแคบ ไม่มีการขยายผลและสื่อสารความรู้ดังกล่าวไปในวงกว้าง การขาดองค์ความรู้ เป็นปัญหาหลักที่ต้องแก้ไข การฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้เกษตรกรมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการเปลี่ยนมาปลูกผักปลอดสารพิษ โดยฝึกอบรมในประเด็น 1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรปลอดภัย / การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ 2) ความรู้ทักษะและกระบวนการในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ 3) การบริหารจัดการในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และ 4) ช่องทางการประกอบอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษ

3.2 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดแผนและกลยุทธ์ โดยมีผู้เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น เกษตรอำเภอหรือเกษตรตำบล ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การ บริหารส่วนตำบล และเกษตรกรร่วมในการประชุมและบูรณาการทำงานร่วมกัน โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรปลอดภัยและการปลูกผักปลอดสารพิษ ด้านการตลาด และด้านนวัตกรรมทางการเกษตรให้ความรู้และความเห็นเชิงทฤษฎี จัดทำแผนการพัฒนาการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และนำไปสู่การปฏิบัติ ในประเด็น 1) ความต้องการของตลาดการบริโภคผักปลอดสารพิษ เพื่อกำหนดแผนและกลยุทธ์ในการกระตุ้นการรับข้อมูลข่าวสารของตลาดการบริโภคผักปลอดสารพิษ และสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผัก และ 2) ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อกำหนดแผนและกลยุทธ์ในการกระตุ้นให้เกษตรกรเห็นถึงคุณค่า ประโยชน์ และข้อดีของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อให้เกษตรกรเกิดทัศนคติ ความรู้ ความตระหนัก และได้รับข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข่าวสาร ต้นทุน หรือนโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับผักปลอดภัยจากสารพิษ เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผัก

3.3 การประสานความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยในการดำเนินกระบวนการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ต้องประสานความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่สามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติในการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ตั้งแต่กระบวนการในการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร เพื่อหาช่องทางในการแก้ปัญหา ลำดับความสำคัญสิ่งที่จะต้องดำเนินการ และหาบุคคลเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่มีการรวมตัวกันตามประเพณี เช่น กลุ่มสตรีกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรม จากนั้นจึงสร้างการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้วยการดำเนินงานตามโครงการและแผนงาน อันเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงาน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ (Benefits) ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม เกษตรกรจะเป็นผู้ร่วมรับผลประโยชน์ดังกล่าว โดยเฉพาะการเพิ่มผลผลิต รายได้

หรือทรัพย์สินในครัวเรือนของเกษตรกร และสุดท้ายจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน เพื่อเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง และแบ่งปันข้อมูลแก่เกษตรกร เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3.4 การจัดโครงการหรือกิจกรรมการศึกษาดูงาน เนื่องจากการศึกษาดูงานเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างแรงบันดาลใจและเปิดโลกทัศน์ให้เกษตรกรได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งจะส่งผลดีในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ เสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ แก่ประชาชน เพื่อให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรของประชาชนได้ ดังนั้น หน่วยงานของรัฐจึงต้องส่งเสริมโครงการหรือกิจกรรมการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เช่น การเยี่ยมชมแปลงต้นแบบ โดยนำพาเกษตรกรไปเยี่ยมชมแปลงปลูกผักปลอดสารพิษที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่อื่น เพื่อให้เห็นตัวอย่างจริงของการปฏิบัติและผลลัพธ์ที่จับต้องได้ และเพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ ได้มีโอกาสเกษตรกรได้พูดคุย ซักถาม และเรียนรู้จากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จโดยตรง รวมถึงนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่น่าสนใจในการปลูกผักปลอดสารพิษ เช่น ระบบน้ำ ปุ๋ยชีวภาพ หรือการจัดการศัตรูพืชแบบธรรมชาติมาปรับใช้ ซึ่งการศึกษาดูงาน นอกจากจะเป็นการศึกษาเรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์ในกิจกรรม โดยวิธีการเดินทางไปแหล่งหรือสถานที่ที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจได้ โดยให้เห็นกับตา และสามารถสัมผัสจับต้องของจริงได้แล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งจะส่งผลต่อเกษตรกรตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผักจากแบบเดิมที่เคยทำมาไปสู่การปลูกผักปลอดภัยจากสารเคมีได้อีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนาปลูกข้าวเป็นพืชเกษตรหลักและปลูกพืชผักหลายประเภท ทั้งเพื่อใช้บริโภค และขายสู่ตลาดเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครัวเรือน แต่ในการปลูกพืชผักของประชาชนยังคงมีปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ผู้บริโภคและความปลอดภัยของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และไม่สอดคล้องตามนโยบายของภาครัฐ ซึ่งปัญหาการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี มีประเด็นปัญหา 3 ประการ ได้แก่ 1) ประชาชนขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ โดยประชาชนยังใช้สารเคมีในการควบคุมกำจัดศัตรูพืชในขั้นตอนต่าง ๆ ของการปลูกผัก คือ การเตรียมแปลงปลูก การเตรียมเมล็ดพันธุ์ และการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืชระยะที่พืชกำลังเจริญเติบโต 2) ประชาชนขาดแรงจูงใจในการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยปลูกผักชนิดเดียวซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิม เน้นปริมาณและความสวยงามของผลผลิต ไม่รับรู้ถึงความตื่นตัวของกระแสความต้องการในการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งส่งผลให้ผักปลอดสารพิษ

มีราคาสูงกว่าพืชผักทั่วไป อีกทั้ง มีความกังวลในเรื่องของต้นทุนในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เพราะเห็นว่าจะต้องใช้ต้นทุนสูงกว่าการปลูกผักโดยใช้สารเคมี และได้ผลตอบแทนต่ำกว่าผักที่ปลูกทั่วไป 3) ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมกับภาครัฐในกระบวนการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เนื่องจากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในความต้องการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษอย่างแท้จริง จึงไม่มีความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่จะเกิดขึ้น ไม่รับรู้ถึงผลประโยชน์ (Benefits) จากการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และหน่วยงานของรัฐไม่ได้ประเมินผลสัมฤทธิ์การส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษ ประชาชนจึงไม่มีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. แนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ มี 4 ประการดังนี้ 1) การจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรปลอดภัย / การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ความรู้ทักษะและกระบวนการในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การบริหารจัดการในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และช่องทางการประกอบอาชีพการปลูกผักปลอดสารพิษ 2) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อกำหนดแผนและกลยุทธ์ในการกระตุ้นการรับข้อมูลข่าวสารของตลาดการบริโภคผักปลอดสารพิษ สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผัก กระตุ้นให้เกษตรกรเห็นถึงคุณค่า ประโยชน์ และข้อดีของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ให้เกษตรกรเกิดทัศนคติ ความรู้ ความ ตระหนัก และได้รับข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข่าวสาร ต้นทุน หรือนโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับผักปลอดภัยจากสารพิษ เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผัก 3) การประสานความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in decision - making) การดำเนินงาน (Participation in implementation) ผลประโยชน์ (Participation in benefits) และการประเมินผล (Participation in evaluation) และ 4) การจัดโครงการหรือกิจกรรมการศึกษาดูงาน เพื่อให้เกษตรกรได้ศึกษาเรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ อีกทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งจะส่งผลต่อเกษตรกรตัดสินใจปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผักจากแบบเดิมที่เคยทำมาไปสู่การปลูกผักปลอดภัยจากสารเคมีได้ในภายภาคต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ กรณีศึกษาบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกกอง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาในการปลูกผักของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างอาชีพของชุมชนยังคงพึ่งพาการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำนาและการปลูก

พืชผักเพื่อบริโภคและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ซึ่งยังคงยึดติดกับวิธีการผลิตแบบเดิมที่เน้นปริมาณและความสวยงามของผลผลิตเป็นสำคัญเพื่อให้เป็นที่ต้องการของตลาด ส่งผลให้มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต โดยเฉพาะการใช้สารเคมีอันตราย เช่น พาราควอท และ ดิดีที แลมป์ดา-ไฮฮาโลทริน ที่หากใช้ผิดวิธีและใช้มากเกินไปอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค (Djouaka, R. et al., 2018) และอิมิตาโคลพริต ซึ่งการศึกษาของ Bhatta, O.P., Chand, S., Chand, H. et al., (2023) พบว่าพิษจากอิมิตาโคลพริตอาจนำไปสู่ภาวะแทรกซ้อนที่คุกคามถึงชีวิตได้อีกด้วย จึงสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ด้านการเกษตรปลอดภัย และความตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวของสารเคมีต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของระบบการผลิตทางการเกษตร ซึ่งซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลถึงสภาพปัญหาการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของประชาชนบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1.1 ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ พบว่าประชาชนยังคงยึดถือแนวทางการปลูกผักแบบเดิมที่เคยทำมา ทุกคร้วเรือนปลูกผักชนิดเดิมซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิม ไม่มีการกำหนดแผนในการปลูกโดยปลูกพืชผักเลียนแบบกัน ผลผลิตพืชผักจึงเป็นชนิดเดียวกันและมีกันจำนวนมาก และยังมีการใช้สารเคมีสำหรับกำจัดวัชพืชและป้องกันศัตรูพืชตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมแปลงปลูก การเตรียมเมล็ดพันธุ์ และการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืชขณะที่พืชกำลังเจริญเติบโต โดยอาศัยประสบการณ์ของแต่ละคนที่เคยทำมาในการกำหนดประเภทและปริมาณสารเคมีที่ใช้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของจิตรติศักดิ์ มะลาศรี และคณะที่พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ตำบลทุ่งหวาย อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชตั้งแต่กระบวนการปลูกจนเก็บผักแขยงและใบบัวบกเพื่อขาย (จิตรติศักดิ์ มะลาศรี และคณะ, 2564: 215) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนในพื้นที่ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

นอกจากนี้ในเรื่องของความรู้ในเรื่องการผลิตปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สารไล่แมลงโดยใช้สมุนไพร รวมถึงความรู้เกี่ยวกับกระบวนการในการปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งพบว่าเพียงเกษตรกรบางคร้วเรือนที่เคยได้รับความรู้เหล่านี้ และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพรสวรรค์ เพชรรัตน์ และคนอื่นๆ ที่พบว่า การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานีใช้สารสกัดจากพืชและสารเคมี (พรสวรรค์ เพชรรัตน์ และคณะ, 2565: 34) เช่นเดียวกับผลการศึกษาของประมุข ศรีชัยวงศ์ และคณะ (2564: 302) พบว่า เกษตรกรตำบลนาเสียว อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิยังมีการใส่ปุ๋ยเคมี มีการฉีดพ่นยาฆ่าแมลงทั้งสารเคมีและใช้สารชีวภาพช่วยอีกทางหนึ่ง เช่น สารสกัดจากสะเดา สาบเสือ และผักกรอง เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี มีการใช้น้ำหมักใบสะเดา ใบสาบเสือใบน้อยหน้า เป็นต้น ร่วมกับสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชเช่นเดียวกัน

1.2 ด้านแรงจูงใจในการปลูกผักปลอดสารพิษ พบว่าเกษตรกรในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ยังปลูกพืชผักตามแนวความคิดในการทำเกษตรกรรม การที่สืบทอดต่อกันมา เนื่องจากเกษตรกรจึงไม่รับรู้ถึงความตื่นตัวของกระแสความต้องการในการ บริโภคพืชผักปลอดสารพิษที่เพิ่มมากขึ้นและส่งผลให้ราคาผักปลอดภัยจากสารพิษในท้องตลาดมีราคา สูง รวมถึงเกษตรกรเห็นว่าต้นทุนในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษสูงกว่าการปลูกผักโดยใช้สารเคมี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธนกร โชคดีวิวัชร (2554: 58) ฉัตรนลิน แก้วสมและคณะ (2559: 63.) และชวีศา ตงศิริ (2563: 41) ที่มีผลการศึกษาว่า ต้นทุนทั้งหมดจากการผลิตผักของเกษตรกรที่ผลิตผัก ปลอดสารพิษสูงกว่าเกษตรกรที่ผลิตผักโดยใช้สารเคมี ซึ่งเป็นการปลูกพืชผักแบบกิจการขนาดใหญ่ ที่ต้องจ้างแรงงานเพิ่มเติมนอกเหนือจากแรงงานในครัวเรือน รวมถึงจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ การเกษตรที่ใช้ในการผลิตผักปลอดสารพิษ เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องพ่นสารชีวภาพด้วยมือ รถกระบะ ระบบสปริงเกล เป็นต้น แตกต่างจากการปลูกพืชผักของเกษตรกรในพื้นที่บ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นกิจการขนาดเล็กในครัวเรือน อาศัยแรงงานของสมาชิกใน ครัวเรือนไม่มีการจ้างแรงงาน และไม่พบว่ามีการจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ เช่นกลุ่มเป้าหมายการศึกษาดังกล่าว ดังนี้แล้ว หากเกษตรกรบ้านโนนสว่างฯ ปรับเปลี่ยนรูปแบบมา เป็น การปลูกผักปลอดจากสารเคมีน่าที่จะมีแนวโน้มของต้นทุนต่ำกว่าการใช้สารเคมี ซึ่งจะสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของวรรณษา แสนลำและคณะ (2561: 42 – 43) ที่พบว่าผักทั่วไปจะใช้ต้นทุนสูงกว่าในการ ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยเปรียบเทียบความแตกต่างกันด้านราคาระหว่างปุ๋ยเคมีกับปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งปุ๋ยเคมีจะมีราคาแพงส่วนปุ๋ยชีวภาพผู้ผลิตสามารถผลิตได้เอง หรือสามารถซื้อได้ใน ราคาถูกกว่า ส่วนการที่เกษตรกรเข้าใจว่าผลตอบแทนต่ำกว่าผักที่ปลูกทั่วไปสอดคล้องกับผลการศึกษาของเป็นความ เข้าใจตลาดเคลื่อน อาจเนื่องมาจากที่เกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องตลาดความต้องการการ บริโภคผักปลอดภัยจากสารพิษดังกล่าว

1.3 การมีส่วนร่วมในกระบวนการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจาก สารพิษ พบว่าบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี มีหน่วยงานของภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัยแก่เกษตรกรในพื้นที่ แต่เป็นการตัดสินใจ นำความรู้ที่หน่วยงานของรัฐเห็นว่าสมควรให้แก่เกษตรกร ไม่ได้เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการตัดสินใจ (Decision - making) การดำเนินงาน(Implementation) จึงมีลักษณะเป็น การบังคับให้เข้าร่วม การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) จึงเกิดขึ้นน้อยเนื่องจากผล ที่เกิดขึ้นยังไม่สมประโยชน์แก่เกษตรกร นอกจากนี้ยังขาดการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) จึงมีเกษตรกรจำนวนน้อยที่รับรู้และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการทำ เกษตรบ้าง เช่น รู้วิธีการทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ มีการใช้ปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพในการบำรุง ดินและผักในบางโอกาส รู้วิธีทำสารไล่แมลงโดยใช้สมุนไพรและใช้ฉีดพ่นไล่แมลงในบางโอกาส เป็นต้น

เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐไม่ได้ติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการหรือกิจกรรม อีกทั้งยังพบว่าไม่มีเกษตรกรรายใดในพื้นที่ได้รับรองหลักปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ได้ว่าขาดการกำกับติดตามจากหน่วยงานภาคที่เกี่ยวข้อง

2. แนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาแนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการส่งเสริมอาชีพที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ คือ

2.1 การจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร เป็นกลไกพื้นฐานที่สำคัญ เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการดิน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การจัดการศัตรูพืชแบบธรรมชาติ รวมถึงการวางแผนการผลิตและการตลาด การฝึกอบรมที่ครอบคลุมประเด็นดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดการพึ่งพาสารเคมีและยกระดับคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร สอดคล้องกับผลการศึกษาของอภิชาติ ใจอารีย์ ประสงค์ ต้นพิชัย และนิรันดร์ ยิ่งยวด (2560: 134) ที่พบว่า การฝึกอบรมช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปลูกผักปลอดสารพิษ และฝึกอินทรีย์มากขึ้น เกษตรกรสามารถนำเอาความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปปฏิบัติการปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภคเองภายในครัวเรือน และแบ่งปันให้เพื่อนบ้านได้ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลอดภัยในระดับชุมชนได้ต่อไป

2.2 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และเกษตรกร มีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านตลาดกับกระบวนการผลิต โดยเฉพาะการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของตลาดผักปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต สอดคล้องกับผลการศึกษาของสุปรานี มีสง่า นิรันดร์ ยิ่งยวด และจุฑาทิพย์ ถาวรรัตน์ (2563: 242-243) ที่พบว่าเกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรที่ดีและเหมาะสมจากช่องทางต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจะมีการตัดสินใจปฏิบัติตามแนวทางเกษตรที่ดีและเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรพื้นที่บ้านโนนสว่างขาดช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรยังไม่เห็นคุณค่าและโอกาสของการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษอย่างชัดเจน

2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการส่งเสริมอาชีพยังปรากฏเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความยั่งยืนของการดำเนินงาน เนื่องจากการดำเนินโครงการที่ผ่านมาเป็นลักษณะการตัดสินใจจากภาครัฐเป็นหลัก เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมด้วย ส่งผลให้เกษตรกรขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม และไม่เกิดการต่อยอดในระยะยาว สอดคล้องกับผลการศึกษาของรุ่งนภา ตรีแก้ว (2560: 104-105) ที่พบว่าปัญหาด้านการขาดการมีส่วนร่วมจากเกษตรกรปัจจัยที่เป็นปัญหา อุปสรรค รวมถึงผลกระทบจากการนำนโยบายเรื่องการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยสารพิษของสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร ไปปฏิบัติ ดังนั้น การส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตัดสินใจ

การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอาชีพและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และ 4) การจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบด้านการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ เป็นอีกหนึ่งกลไกที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและประสบการณ์ตรงให้แก่เกษตรกร โดยการได้เห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ จะช่วยลดความไม่มั่นใจและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประจักษ์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของอุทิศ ทาหอม สำราญ ชูระตา และคเนศ วงษา (2562: 25) ที่พบว่าการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบที่มีความเชี่ยวชาญด้านการปลูกพืชผักไร้สารพิษนำไปสู่การที่เกษตรกรตัดสินใจที่จะลด ละ เลิกการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารเคมีในการเพาะปลูก ดังนั้น การศึกษาดูงานจึงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการตัดสินใจของเกษตรกรในการปรับเปลี่ยนแนวทางการผลิตไปสู่การเกษตรปลอดภัยจากสารพิษอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอาชีพการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษกรณีศึกษาบ้านโนนสว่าง ตำบลโคกกอง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี” โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะใน 3 ประเด็นดังนี้

1. ส่งเสริมด้านความรู้

1.1 หน่วยงานภาครัฐควรถ่ายทอดความรู้ระเบียบปฏิบัติในการขอใบรับรองหลักปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรผลิตผักอย่างปลอดภัย รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับขั้นตอนในการเข้าสู่การรับรองมาตรฐานการผลิตต่าง ๆ ตามศักยภาพของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค

1.2 หน่วยงานของรัฐควรผลิตสื่อการใช้เกษตรกรที่เหมาะสมในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในรูปแบบของแผ่นซีดี ดีวีดี แจกจ่าย เพื่อเป็นการเพิ่มพูน ความรู้ประสบการณ์ให้แก่เกษตรกร

2. การส่งเสริมด้านการตลาด

2.1 ควรมีการจัดการแหล่งรับซื้อผลผลิตโดยการประสานงานกับภาคเอกชนในการรับซื้อผลผลิตของเกษตรกร

2.2 วางแผนการผลิต หน่วยงานราชการควรบรรยายให้ความรู้เรื่องความต้องการของตลาดในปัจจุบัน ให้คำแนะนำในการวางแผนการผลิตเพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่เกษตรกรในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกผักจากแบบเดิมที่เคยทำมาไปสู่การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

3. การบริหารจัดการกลุ่ม

เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษและวางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกัน โดยควรมีการกำหนดปริมาณผลผลิตและแบ่งสัดส่วนหรือจัดทำปฏิทินการผลิตตามชนิดของพืชผักที่ผู้บริโภคต้องการ

เอกสารอ้างอิง

- จิตติศักดิ์ มะลาศรี และคณะ. (2564). การตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผักพื้นบ้าน ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารความปลอดภัยและสุขภาพ*, 14(2), 208-218.
- ฉัตรนลิน แก้วสมและคณะ. (2559). รายงานการวิจัย การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตผักปลอดสารพิษการผลิตผักโดยใช้สารเคมีของเกษตรกรชุมชนวังตะกอกอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. ชุมพร: มหาวิทยาลัยแม่โจ้ – ชุมพร.
- ชวีศา ตงศิริ. (2563). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการปลูกผักเกษตรอินทรีย์ปลอดสารและใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช. การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต สาขาบัญชี. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนกร โชคศิริวัชร. (2554). การเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตผักปลอดสารพิษกับการผลิตผักโดยใช้สารเคมี: กรณีศึกษา ตำบลบึงพระ จังหวัดพิษณุโลก. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิชาเอกการบัญชี. คณะบริหารธุรกิจ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ประมุข ศรีชัยวงศ์ และคณะ. (2564). พฤติกรรมการผลิตผักปลอดภัยของเกษตรกร ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. *Journal of Modern Learning Development*, 6(6): 296-307.
- พรสวรรค์ เพชรรัตน์ และคณะ. (2565). การผลิตผักปลอดสารพิษในอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มรย*, 7(3): 28-36.
- รุ่งนภา ตรีแก้ว. (2560). ปัจจัยความสำเร็จในการนำนโยบายส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยสารพิษไปปฏิบัติ : กรณีศึกษา สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะสำหรับนักบริหาร. คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณษา แสนลำและคณะ. (2561). รายงานการวิจัย การส่งเสริมการผลิตผักปลอดสารพิษเพื่อการบริโภคอาหารปลอดภัยตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

- อภิชาติ ใจอารีย์ ประสงค์ ต้นพิชัย และนิรันดร์ ยิ่งยวด. (2560). การพัฒนาหลักสูตร การปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมความมั่นคง ด้านอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชนภายใต้ความร่วมมือของภาคีการพัฒนา. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 7(3): 119-136.
- อุทิศ ทาหอม สำราญ ชูระตา และคเนศ วงษา. (2562). การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารพัฒนาสังคม*, 21(2): 1-27.
- Bhatta, O.P., et al. (2023). Imidacloprid poisoning in a young female: a case report. *J Med Case Reports*, 17(43): <https://doi.org/10.1186/s13256-022-03742-8>.
- Djouaka, R. et al. (2018). The Rapid Degradation of Lambda-Cyhalothrin Makes Treated Vegetables Relatively Safe for Consumption. *International journal of environmental research and public health*, 15(7): 1536. <https://doi.org/10.3390/ijerph15071536>
- Nitzko. S., Consumer evaluation of food from pesticide-free agriculture in relation to conventional and organic products. *Farming System*, 2(4): <https://doi.org/10.1016/j.farsys.2024.100112>.
- Willer, H., Schlatter B. and Trávníček, J. (2023). *The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2023*. Germany: Druckerei Hachenburg PMS GmbH.